

КІЛЬКІСНІ ТА ЯКІСНІ ПОКАЗНИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ, СУЧАСНІ РЕАЛІЇ

QUANTITATIVE AND QUALITATIVE INDICATORS OF OFFENSES AGAINST SEXUAL FREEDOM AND INVIOABILITY OF THE PERSON, MODERN REALITIES

Кулик Л.М., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Одеський державний університет внутрішніх справ

Хрульова В.Б., аспірант кафедри кримінального права та кримінології
Одеський державний університет внутрішніх справ

У статті проводиться аналіз окремих кількісних та якісних показників правопорушень проти статевої свободи та недоторканості особи на сучасному етапі розвитку кримінально-правової політики на основі офіційних статистичних даних за період 2019 року-вересень 2024 року.

На основі офіційних статистичних даних Офісу Генерального прокурора України проводиться аналіз показників зареєстрованої кількості кримінальних правопорушень взагалі та проти статевої свободи і недоторканості зокрема, з визначенням питомої ваги кожного окремого виду кримінальних правопорушень даного виду посягань. Водночас, висловлюється зауваження, зауваження, що всі статистичні дані починаючи з 2022 року не охоплюють частину інформації щодо стану, рівня та динаміки кримінальних правопорушень, які можуть мати місце на окупованих та прифронтових територіях через повномасштабне збройне протистояння.

За результатами проведеного дослідження пропонується висновок про наявність тенденції стабільно високого рівня кримінальних правопорушень досліджуваної групи. Визначено, що найбільш поширеним видом кримінального правопорушення проти статевої свободи та недоторканості є зґвалтування, за тим за поширеністю найбільш частим є розбещення неповнолітніх, найменш поширеним є примушування до вступу в статевий зв'язок та домагання дитини для сексуальних цілей. Виявлено, що лише дві третини в середньому кримінальних проваджень щодо осіб, які вчинили статеве кримінальне правопорушення за відповідний звітний період направляється до суду, а інші залишаються без належного процесуального рішення. Встановлено, що досить поширеним є вчинення статевого кримінального правопорушення особою, яка раніше вчиняла кримінальне правопорушення та особами, які перебували у стані алкогольного сп'яніння.

Ключові слова: статева злочинність, кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.

The article analyzes certain quantitative and qualitative indicators of offenses against sexual freedom and inviolability of a person at the current stage of development of criminal law policy based on official statistics for the period 2019-September 2024.

Based on the official statistical data of the Office of the Prosecutor General of Ukraine, the author analyzes the indicators of the registered number of criminal offenses in general and against sexual freedom and inviolability in particular, with the determination of the proportion of each individual type of criminal offense of this type of offense. At the same time, it is noted that all statistics since 2022 do not cover some of the information on the status, level and dynamics of criminal offenses that may occur in the occupied and frontline territories due to a full-scale armed conflict.

Based on the results of the study, the author concludes that there is a tendency of a consistently high level of criminal offenses of the group under study. It is determined that the most common type of criminal offense against sexual freedom and inviolability is rape, followed by the most common type of criminal offense against the corruption of minors, and the least common is coercion to have sexual intercourse and solicitation of a child for sexual purposes. It was found that only two-thirds of criminal proceedings against perpetrators of sexual offenses in the relevant reporting period were sent to court, while the rest were left without a proper procedural decision. The author establishes that it is quite common for a person who has previously committed a criminal offense and persons who were in a state of intoxication to commit a sexual offense.

Key words: sexual crime, criminal offenses against sexual freedom and sexual inviolability of a person, criminological characteristics of criminal offenses against sexual freedom and sexual inviolability of a person.

Постановка проблеми. Нині проблема статевої кримінальної правопорушень, вивчення їхньої сутності, кримінально-правової та кримінологічної характеристики відображається в багатьох наукових галузях, насамперед у соціології, психології, сексології, науках кримінального циклу. Сексуальні відносини, як правило, регулюються нормами моралі, моральними нормами, лише побічно такі відносини регулюються нормами сімейного законодавства через регулювання шлюбних відносин подружжя.

Щодо кримінального законодавства, то в ньому лише встановлена заборона діянь, що суперечать правам людини і громадянина, а саме її свободі та недоторканості. У кримінально-правовій науці такі поняття, як статеві свободи та статеві недоторканості взаємопов'язані, але не рівнозначні поняття. Якщо під статевою свободою розуміється свобода сексуальної поведінки кожної людини, то статеві недоторканості має на увазі заборону на сексуальні стосунки з неповнолітніми і малолітніми.

Статеві кримінальні правопорушення завжди характеризувалися високим рівнем латентності. Даний вид протиправних діянь найменшою мірою залежні від зовнішніх

соціальних умов. Вони можуть вчинятися і в найрозвиненіших цивілізованих, і в найвідсталіших країнах. Проблема сексуальної злочинності однаково актуальна для всіх країн світу, однак необхідно мати на увазі й деякі інші досить суттєві особливості. Так, у розвинених країнах система юстиції діє надзвичайно професійно та швидко. Тому серійні (багатоепізодні) гвалтівники й убивці не можуть зловживати так довго, як це має місце в менш сприятливих соціумах. Для ефективного запобігання кримінальним правопорушенням проти статевої свободи та недоторканості необхідно досліджувати та аналізувати кількісні і якісні показники даного виду злочинності у їх співвідношенні з детермінантами.

Аналіз стану дослідження. Аналіз статевої кримінальної правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи неодноразово був предметом наукових досліджень О.М. Джузи, А.Г. Кальман, А.В. Савченко, В.В. Кузнецова, К.Д. Кулик, О.Ф. Штанько, С.П. Репецького, Л.С. Кучанської, Т.Д. Лисько інших науковців. Однак, низка аспектів кримінально-правового аналізу та дослідження актуальних кримінологічних показ-

ників насильницьких злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, потребують додаткового опрацювання.

Метою даної статті є дослідження кількісних та якісних показників кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи в Україні за останні 5 років.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі визначається, що «статева злочинність являє собою сукупність кримінальних правопорушень, спрямованих проти статевої свободи та статевої недоторканості, які вчинюються із застосуванням фізичного, психічного насильства або з використанням безпорадного стану потерпілої особи з метою задоволення сексуальної потреби у природній або у збоченій формі» [1, с. 201].

У свою чергу, кримінологічна характеристика за визначенням А.Ф. Зелінського, «є комплексним поняттям, що характеризується поширеністю відповідної протиправної поведінки, її різновиди, типові способи вчинення злочинних посягань, їх мотивацію, місце і час вчинення, а також особливості суб'єктів злочинів» [2, с. 38]. Слушно пояснює В.Є. Боднар щодо того, що дане поняття становить «сукупність статистично значущих показників про рівень, коефіцієнти, структуру, динаміку злочинності, а також дані щодо осіб, які вчиняють злочин» [3, с. 147].

Чинний кримінальний закон до досліджуваної групи кримінальних правопорушень відносить зґвалтування (ст. 152 КК України), сексуальне насильство (ст. 153 КК України), примушування до вступу в статевий зв'язок (ст. 154 КК України), вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку (ст. 155 КК України), розбещення неповнолітніх (ст. 156), домагання дитини для сексуальних цілей (ст. 156-1) [4].

Звертаючись до офіційних статистичних даних правоохоронних органів України [5], визначено, що за період 2019 року правоохоронними органами України було зареєстровано 444 130 кримінальних правопорушень з яких 750 було вчинено проти статевої свободи та недоторканості особи.

За період 2019 року було вчинено 355 епізодів зґвалтування (питома вага – 47,3%), 69 – випадків насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом (питома вага – 9,2%), 12 – примушування до вступу в статевий зв'язок (питома вага – 1,6%), дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку – 64 (питома вага – 8,6%), розбещення неповнолітніх – 250 випадків (питома вага – 33,3%).

У 2020 році було зафіксовано 360 622 кримінальних правопорушення з яких проти статевої свободи та недоторканості – 740 посягань. З даної кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень, передбачених Розділом IV КК України: зґвалтування – 393 випадки (питома вага – 53,1%), сексуальне насильство – 87 (питома вага – 11,8%), примушування до вступу в статевий зв'язок – 8 (питома вага – 1,1%), вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку – 55 (питома вага – 7,4%) та розбещення неповнолітніх – 197 випадків (питома вага – 26,6%).

У 2021 році всього було виявлено та зафіксовано 321 443 кримінальних правопорушення, з яких проти статевої свободи та недоторканості особи становило – 930 кримінально протиправних діяння. Дана кількість виявлених кримінальних правопорушень досліджуваної групи були розподілені наступним чином: зґвалтування – 406 випадки (питома вага – 43,7%), сексуальне насильство – 85 (питома вага – 9,1%), примушування до вступу в статевий зв'язок – 9 (питома вага – 1%), вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку – 164 (питома вага – 17,6%), розбещення неповнолітніх – 260 (питома вага – 27,9%).

За період 2022 року на території України було виявлено та зафіксовано 362 636 кримінальних правопорушень, з яких статеві кримінальні правопорушення склали 623 посягання. Серед зазначеної кількості було встановлено 250 зґвалтувань (питома вага – 40,1%), 94 випадки сексуального насильства (питома вага – 15%), 6 епізодів примушування до вступу в статевий зв'язок з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку (питома вага – 0,9%), 83 дії сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку (питома вага – 13,3%), 182 розбещення неповнолітніх (питома вага – 29,2%) та 9 випадків домагання дитини для сексуальних цілей (питома вага – 1,5%).

У 2023 році було зареєстровано 475 595 кримінальних правопорушень з яких 947 були проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. За даний період було виявлено 450 зґвалтувань (питома вага – 47,5%), 119 діянь у вигляді сексуального насильства (питома вага – 12,3%), 3 випадки примушування до вступу в статевий зв'язок (питома вага – 0,1%), 102 дії сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку (питома вага – 10,8%), 260 розбещень неповнолітніх (питома вага – 27,8%) та 13 випадків домагання дитини для сексуальних цілей (питома вага – 1,5%).

За період січня-вересня 2024 року було зафіксовано 382 335 кримінальних правопорушень, з яких 663 у сфері охорони відносин статевої свободи та недоторканості особи. За даний час було вчинено 307 зґвалтувань (питома вага – 46,3%), 118 випадків сексуального насильства (питома вага – 18%), 5 примушувань до вступу в статевий зв'язок (питома вага – 0,6%), 90 дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку (питома вага – 13,8%), 138 розбещень неповнолітніх (питома вага – 20,7%) та 5 випадків домагання дитини для сексуальних цілей (питома вага – 0,6%).

Однак, варто взяти до уваги, що з початку повномасштабного вторгнення агресора до нашої держави, офіційні статистичні дані не відображають відомості щодо окупованих територій, прифронтових зон та зон бойових дій.

Попри це, можемо прийти до висновку, що за досліджуваний період кількість кримінальних правопорушень проти статевої свободи та недоторканості зберігала стабільну тенденцію до з переважанням до збільшення, окрім періоду спадання у 2022 році, що більш предметно можна виразити за допомогою графіку (див. рис. 1).

Окрім того, найбільш поширеним видом кримінального правопорушення проти статевої свободи та недоторканості є зґвалтування, за тим за поширеністю найбільш частим є розбещення неповнолітніх, найменш поширеним є примушування до вступу в статевий зв'язок та домагання дитини для сексуальних цілей.

За період 2019 року з обвинувальним актом щодо особи, яка вчинила кримінально каране посягання на статево свободу та статево недоторканість було направлено 399 кримінальних проваджень, 14 – з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру та 2 – з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру, що разом склало 55,3% від всіх виявлених кримінальних правопорушень за зазначений період.

У 2020 році до суду з обвинувальним актом було скеровано 487 матеріалів кримінальних проваджень, 17 – з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру та 2 – з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру, що разом склало 68,4% від всіх виявлених кримінальних правопорушень за зазначений період.

2021 року до суду правоохоронці передали 667 кримінальних проваджень з обвинувальним актом, 16 – з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру та 3 – з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру, що разом склало

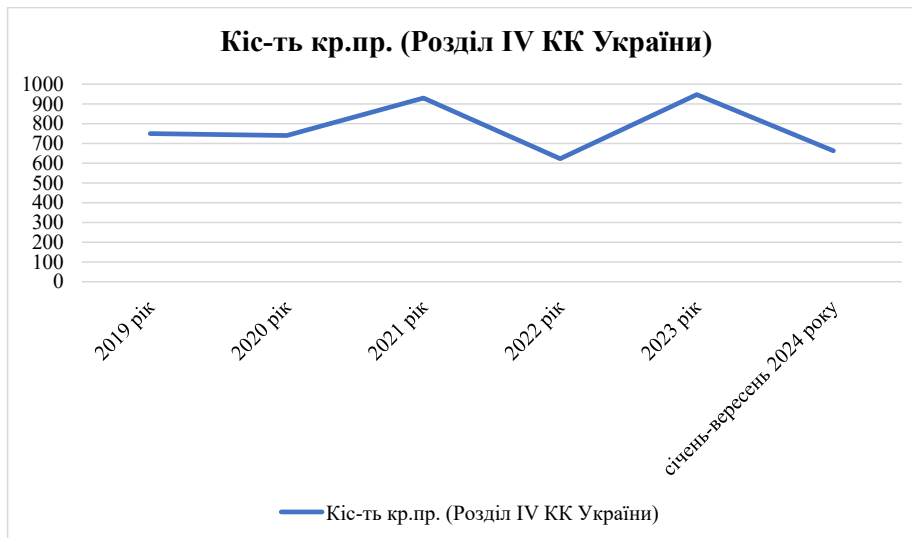

Рис. 1. Кількість виявлених та зареєстрованих кримінальних правопорушень проти статевої свободи та недоторканості особи на території України

41,4% від всіх виявлених кримінальних правопорушень за зазначений період.

За 2022 рік до суду було направлено 378 кримінальних проваджень з обвинувальним актом, 3 – з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру та 4 – з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру, що разом склало 60,8% від всіх виявлених кримінальних правопорушень за зазначений період.

У 2023 році з обвинувальним актом до суду було направлено 656 матеріалів кримінальних проваджень проти осіб, які вчинили кримінальне правопорушення проти статевої свободи та недоторканості особи, 3 – з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру та 7 – з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру, що разом склало 70,3% від всіх виявлених кримінальних правопорушень за зазначений період.

За аналізований період 2024 року (січень-вересень включно) до суду правоохоронці передали матеріали 355 кримінальних проваджень з обвинувальним актом, 5 – з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру та 4 – з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру, що разом склало 55% від всіх виявлених кримінальних правопорушень за зазначений період.

Дані статистичні дані свідчать про те, лише дві третини в середньому кримінальних проваджень щодо осіб, які вчинили статево кримінальне правопорушення за звітний період направляється до суду, а інші залишаються без належного процесуального рішення.

Також, звертаючись до офіційних емпіричних даних вбачається, що кримінальні правопорушення проти статевої свободи та недоторканості у 2019 році було вчинено у 135 випадках особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення, у 2020 році – 135 випадків вчинення особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення, у 2021 році – 124 випадків вчинення особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення, у 2022 році – 97 випадків вчинення особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення, у 2023 році – 145 випадків вчинення особами, які раніше вчиняли кримінальні

правопорушення, за період січень-вересень 2024 року – 85 випадків вчинення особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення. Такі дані свідчать про тенденцію до зменшення рецидиву статево кримінальних правопорушень.

Групою осіб у 2019 році було вчинено 13 кримінальних правопорушень проти статевої свободи та недоторканості особи, у 2020 році – 12, у 2021 році – 38, у 2022 році – 11, у 2023 році – 19, за період січень-вересень 2024 року – 9.

Особами, які перебували у стані алкогольного сп'яніння у 2019 році було вчинено 108 кримінальних правопорушень проти статевої свободи та недоторканості, у 2020 році – 117, у 2021 році – 111, у 2022 році – 46, у 2023 році – 93 та за період за період січень-вересень 2024 року – 44.

Неповнолітніми у 2019 році було вчинено 10 кримінально караних посягань проти статевої свободи та недоторканості особи, у 2020 році – 22, у 2021 році – 20, у 2022 році – 15, у 2023 році – 26 та за період за період січень-вересень 2024 року – 24 випадки вчинення статево кримінального правопорушення неповнолітнім.

Висновки. За результатами проведеного дослідження встановлено тенденцію до стабільно високого рівня кримінальних правопорушень досліджуваної групи. Найбільш поширеним видом кримінального правопорушення проти статевої свободи та недоторканості є зґвалтування, за тим за поширеністю найбільш частим є розбещення неповнолітніх, найменш поширеним є примушування до вступу в статевий зв'язок та домагання дитини для сексуальних цілей. Однак, варто приймати до уваги, що всі статистичні дані за період з 2022 року не охоплюють частину інформації щодо стану, рівня та динаміки кримінальних правопорушень, які можуть мати місце на окупованих та прифронтових територіях.

Виявлено, що лише дві третини в середньому кримінальних проваджень щодо осіб, які вчинили статево кримінальне правопорушення за відповідний звітний період направляється до суду, а інші залишаються без належного процесуального рішення. Досить поширеним є вчинення статево кримінального правопорушення особою, яка раніше вчиняла кримінальне правопорушення та особами, які перебували у стані алкогольного сп'яніння.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінологія: підручник. В.В. Голіна, Б.М. Головкін, М.Ю. Валуйська та ін.; за ред.. В.В. Голіни, Б.М. Головкіна. Х. : Право, 2014. 440 с.
2. Зелінський А.Ф. Кримінологія. Харків: Рубікон. 2000. 240 с.
3. Боднар В.Є. Кримінологічна характеристика злочинів у сфері службової діяльності працівників правоохоронних органів. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. № 3 (99). 2016. С. 144–153.
4. Кримінальний кодекс України. Закон України «5 квітня 2001 року № 2341-III». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 25-26, ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#top>
5. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>